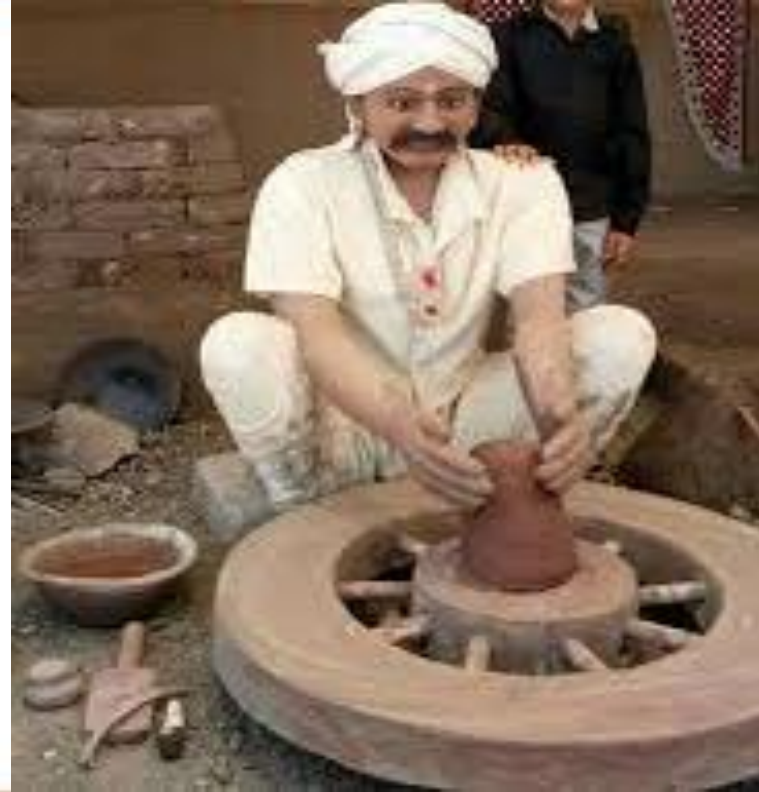

ધોરણ : ૩

પર્યાવરણ

૧૫. માટીની મજા

વ્યવસાયકાર :- મોચી

કાર્ય :- ચામડામાંથી બૂટ, ચંપલ, મોજડી, પાકીટ, પદ્મ વગેરે બનાવવા.

ઓજાર:- એરણ, દસ્તો, હથોડી રાંપી વગેરે

વ્યવસાયકાર :- લુહાર

કાર્ય :- લોખંડમાંથી વિવિધ વસ્તુઓ જેવીકે હળ, પાવડા, દાતરડા, કોદાળી વગેરે બનાવે છે.

ઓજાર:- એરણ, ધમણ, હથોડો, કાનસ

વ્યવસાયકાર :- સુથાર

કાર્ય :- લાકડામાંથી બારી, બારણાં, ખુરશી,
ટેબલ, પાટલા, કબાટ, પલંગ
વગેરે

બનાવવા.

ઓજાર:- કરવત.રંધો, ફાંસી, ચીકનો બારી

વ્યવસાયકાર :- કડિયો

કાર્ય :- મકાન, દીવાલ ચણવા, ટાઈલ્સ
લગાવવી, પ્લાસ્ટર કરવું વગેરે..

ઓજાર:- લેલું, ઓળંબો, તગારું, ડસ્ટર

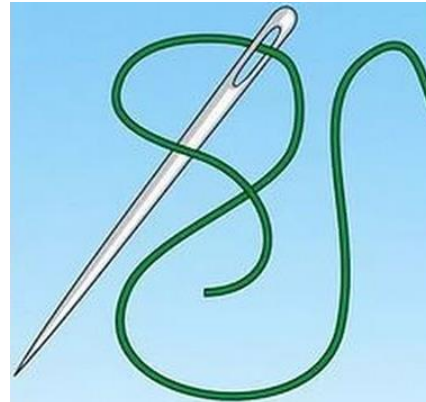

વ્યવસાયકાર :- દરજી

કાર્ય :- કાપડ સીવીને કપડાં બનાવે છે.

ઓજાર:- સીવવાનો સંચો,સોય-દોરો, કાતર
માપપટ્ટી વગેરે

વ્યવસાયકાર :- કુંભાર

કાર્ય :- માટીમાંથી માટલાં, કોડિયાં, કુંજા,
તાવડી,નળિયા, કુંડા,તવી, ગરબો
વગેરે બનાવવા.

ઓજાર:- ચાકડો, લાકડી અને ટપલું

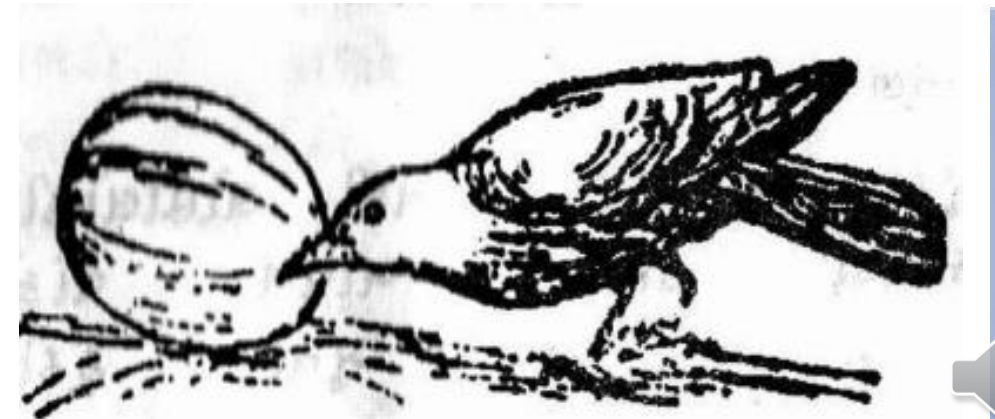

1. સૌ પ્રથમ કુંભાર ગઘેડા પર માટી લાવે છે.
2. માટીમાં પાણી નાખી ગુંદે છે.
3. ચાકડો ફેરવે છે અને આ ચાકડા પર માટીનો પિંડો બનાવી મૂકે છે.
4. હાથની આંગળીઓ દ્વારા આ માટીના પિંડા આકાર આપે છે.
5. માટલા સૂકવી તેને ભઠ્ઠીમાં ગરમ કરે છે.
6. આ વાસણો પર ડિઝાઈન કરે છે.

એક હતું કોઠીબું.
તે વાડયે વાડયે દોડતું જતું હતું.
ત્યાં એક કાગડો ઊડતો ઊડતો આવ્યો.
કોઠીબાને જોઈને કાગડાને તે ખાવાનું મન થઈ ગયું.
કાગડો જ્યાં ચાંચ લાંબી કરીને કોઠીબાને ખાવા જાય ત્યાં તો કોઠીબું કહે :
“ બાપુ ! આવી ગંદી ચાંચે મને ન ખવાય. ક્યાંકથી પાણી લઈ ધોઈ
આવો.”
કાગડો તો ચાંચ ધોવા કૂવા પાસે ગયો. જઈને કૂવાને કહે :

“કૂવા, કૂવા, કૂવાદેવા!
આંગણ આવ્યા કાગદેવા.
આલો પાણીડાં,
ધોઉં ચાંચૂડી
ખાઉં કોઠીબું ,
બડુક બડુક લાગે.”

કૂવો કહે : “ પાણી જોઈતું હોય તો કુંભારને ત્યાંથી ઘડુલો લઈને આવ ને
પાણી સીંચી લે.”

કાગડો તો ઊડતો-ઊડતો કુંભારવાડે ગયો જઈને કુંભારને કહે :

“કુંભાર, કુંભાર, કુંભારદેવા!

આંગણ આવ્યા કાગદેવા.

આલો ઘડૂલો

સીંચું પાણીડાં,

ધોઉં ચાંચૂડી,

ખાઉં કોઠીબું,

બડુક બડુક લાગે.”

કુંભાર કહે : ‘ માટી લાવ તો રૂપાળો ઘડૂલો ઘડી દઉં.’

એટલે કાગડો ગયો ટીંબા પાસે.
જઈને ટીંબાને કહે

“ટીંબા, ટીંબા, ટીંબાદેવા!
આંગણ આવ્યા કાગદેવા.
આલો માટુડી
આપું કુંભારને,
ઘડે ઘડૂલો,
સીંચું પાણીડાં,
ધોઉં ચાંચૂડી,
ખાઉં કોઠીંબું,
બડુક બડુક લાગે.”

ટીંબો કહે : “ મરગલાની શિંગડી
લઈને ખોદી લે. ના કોણ પડે છે
?”

કાગડો તો ઊડતો-ઊડતો ગયો
મરગલા પાસે. મરગલાને કહે :

“મરગ, મરગ, મરગદેવા!
આંગણ આવ્યા કાગદેવા.
આલો શિંગલડી,
ખોદું માટુડી,
ઢઉં કુંભારને,
ઘડે ઘડૂલો,
સીંચું પાણીડાં,
ધોઉં ચાંચૂડી,
ખાઉં કોઠીંબું,
બડુક બડુક લાગે.”

મરગ કહે : “ મને ડરાવીને મારું
શિંગડું લઈલે ; કૂતરાને બોલાવી
આવ એટલે તે મને ડરાવશે.”

કાગડાભાઈ તો કૂતરા પાસે
ગયા, ને કહે :

“કુત્તા, કુત્તા, કુત્તાદેવા!
આંગણ આવ્યા કાગદેવા.
ડરાવી મરગલા,
લઉં શિંગલડી,
ખોદું માટુડી,
આપું કુંભારને,
ઘડે ઘડૂલો,
સીંચું પાણીડાં,
ધોઉં ચાંચૂડી,
ખાઉં કોઠીબું,
બડુક બડુક લાગે.”

કાગડો ગાય પાસે ગયો.
જઈને કહે :

“ગવરી, ગવરી, ગવરીદેવા!
આંગણ આવ્યા કાગદેવા.
આલો દૂધલડાં,
પાઉં કુત્તલાં,
ડરાવે મરગલા,
લઉં શિંગલડી,
ખોદું માટુડી,
આપું કુંભારને,
ઘડે ઘડૂલો,
સીંચું પાણીડાં,
ધોઉં ચાંચૂડી,
ખાઉં કોઠીબું,
બડુક બડુક લાગે.”

કૂતરો કહે : “ ભાઈ ! હું બહુ ભૂખ્યો
છું માટે ગાયનું દૂધ લાવી દે તો દૂધ
પીને હરણ ડરાવવા જાઉં.”

ગાય કહે : “ હું બહુ ભૂખી છું. મને
સારી પેઠે ખડ ખવારવીને દૂધ
દોઈ લે.”

પછી કાગડો સીમમાં ખડ લેવા
ગયો. જઈને સિમને કહે :

“સીમ, સીમ, સીમદેવા!
આંગણ આવ્યા કાગદેવા.

આલો ખડલાં,
નીરું ગવરીને,
દોઉં દૂધલડાં,
પાઉં કુત્તલાં,
ડરાવે મરગલા,
લઉં શિંગલડી,
ખોદું માટુડી,
આપું કુંભારને,
ઘડે ઘડૂલો,
સીંચું પાણીડાં,
ધોઉં ચાંચૂડી,
ખાઉં કોઠીબું,
બડુક બડુક લાગે.”

સિમ કહે : ભાઈ લુહારને ત્યાંથી
દાતરડું લઈ આવ અને ખડ વાઢી
લે.”

કાગડો તો લુહાર પાસે ગયો. જઈને લુહારને કહે :

“લુહાર, લુહાર, લુહારદેવા!
આંગણ આવ્યા કાગદેવા.

આલો દાતરડાં,
વાટું ખડલાં,
નીરું ગવરીને,
દોઉં દૂધલડાં,
પાઉં કુત્તલાં,
ડરાવે મરગલા,
લઉં શિંગલડી,
ખોદું માટુડી,
દઉં કુંભારને,
ઘડે ઘડૂલો,
સીંચું પાણીડાં,
ધોઉં ચાંચૂડી,
ખાઉં કોઠીબું,
બડુક બડુક લાગે.”

લુહાર કહે : લે આ દાતરડું.”

- ❑ કાગડો દાતરડું લઈને સીમમાં ગયો
- ❑ ત્યાંથી ખડ લઈને ગાયને ખવડાવ્યું
- ❑ પછી દૂધ લઈને કૂતરાને પાચું
- ❑ કૂતરો મરગલાને ડરાવવા દોડ્યો
- ❑ ઐટલે તેણે શિંગડું આપી દીધું
- ❑ કાગડે શિંગડું લઈ ટીંબેથી માટી લીધી
- ❑ કુંભાર પાસેથી ઘડૂલો લીધો,
- ❑ કવામાંથી પાણી કાઢીને પોતાની ચાંચ ધોઈ
- ❑ કૌઠીબું ખાધું.

વિચારો અને લખો :

❑ કાગડાને ઘડો શા માટે જોઈતો હતો ?

✓ કાગડાને કોઠીબુ ખાવાનું મન થયું. કાગડો કોઠીબાને ચાંચ વડે ખાવા ગયો ત્યાં તો કોઠીબુ બોલ્યું “બાપુ ! આવી ગંદી ચાંચ વડે મને ન ખવાય. ક્યાંકથી પાણી લઈ ચાંચ ધોઈ આવો.” કાગડો ચાંચ ધોવા કુવા પાસે ગયો પાણી માગ્યું. કુવાએ કહ્યું, પાણી જોઈતું હોય તો કુંભારને ત્યાંથી ઘડો લઈ આવ. તેથી કાગડાને ઘડો જોઈતો હતો.

❑ કાગડાને ઘડો બનાવવા કોણે-કોણે મદદ કરી ?

✓ કુંભાર, ટીંબો, મરગલો, ફૂતરો, ગાય, ખડ, સીમ, લુહાર, દાતરડું વગેરે.....

❑ કુંભારને ઘડો બનાવવા કઈ-કઈ ચીજવસ્તુઓની જરૂર પડી ?

✓ કુંભારને ઘડો બનાવવા માટી, પાણી અને ચાકડાની જરૂર પડી.

❑ શું તમારા ઘરે માટીમાંથી બનાવેલા વાસણો છે? કયાં-કયાં છે ?

✓ હા, મારા ઘરે માટીમાંથી બનાવેલા માટલાં, કલાડી, ફૂંડા, દીવડા વગેરે વાસણો છે.

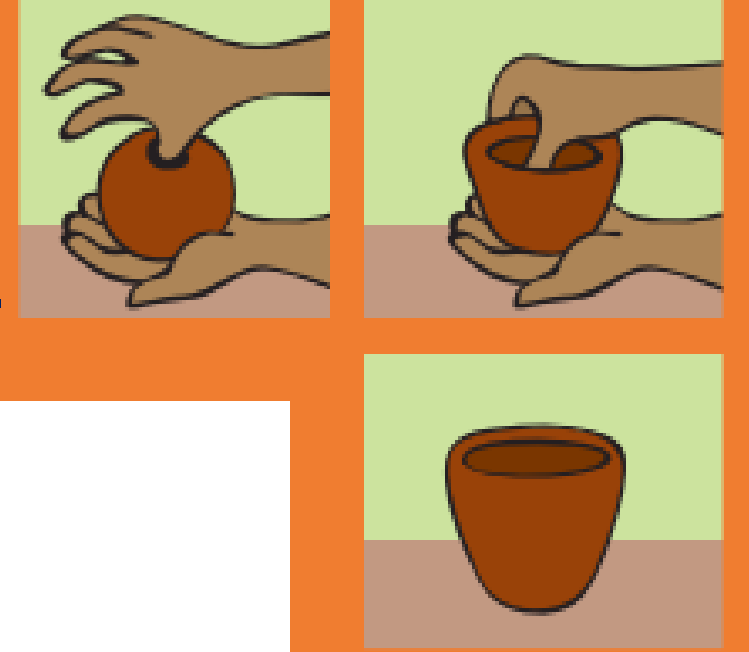

- તમને જો કોઈ માટી આપે તો તમે માટીમાંથી વાસણો બનાવી શકો ?
- ✓ હું માટીમાંથી નાના બાળકોના રમકડાં બનાવી શકું આ ઉપતંત વિવિધ ફળ અને શાકભાજીના આકાર પણ માટીમાંથી બનાવી શકું પરંતુ કુંભારની જેમ માટીના વાસણો ન બનાવી શકું.

❖ માટીની વાટકી :

- ❑ માટી ભીની કરો.
- ❑ તેમાંથી મોટો પિંડ બનાવો.
- ❑ તમારા અંગૂઠાનો ઉપયોગ કરી પિંડને વચ્ચેથી દબાવી ખાડો બનાવો. હવે તે વાટકી જેવું લાગશે.
- ❑ તેને સુકાવા દો.
- ❑ પછી તેને સજાવો.
- ❑ તમને જે વસ્તુઓ પસંદ હોય તે વાટકીમાં મૂકો.

માટીમાંથી કટોરો

- ❑ માટીમાં પાણી ઉમેરી ગુંદો બનાવો.
- ❑ પાણી સાથે ભેળવેલી થોડી માટી બાજુ પર રાખો.
- ❑ તે બે ગુંદેલી માટીને જોડાવા ગુંદર જેવું કામ કરશે.
- ❑ થોડી ગુંદેલી માટી લો અને રોટલીની જેમ પાતળી વણો.
- ❑ એ કટોરાનું તળિયું થશે.
- ❑ બાકી વધેલી માટીનો ભાગ સાપની જેમ વણો.
- ❑ ચિત્રમાં બતાવ્યા મુજબ ઘડો બનાવવા આ માટીના બનાવેલ સાપને તળિયા સાથે ચોંટાડો.

માટીનો ઘડો

- ❑ તમે આ ઘડામાં આખી રાત પાણી ભરી રાખશો તો શું થશે ?
✓ હું આ ઘડામાં આખી રાત પાણી ભરી રાખીશ તો માટી ગળી જશે અને પાણી ઢોળાઈ જશે.
- ❑ આપણે શાળામાં અને ઘરમાં માટીના ઘડામાં પાણી રાખીએ છીએ. આ ઘડા પાણીથી કેમ બગડી જતાં નથી ?
✓ કુંભાર આ ઘડા બનાવી તેને નિભાડામાં પકવે છે તેથી ઘડા પાકા થઈ જાય છે પરિણામે તે પાણીથી બગડી જતાં નથી.
- ❑ તમે ઈંટો કે ઘડાને ભઠ્ઠીમાં શેકાતા જોયા છે?
✓ હા, મેં આમરા ગામમાં એક કુંભારને ત્યાં ઘડા નિભાડામાં શેકાતાં જોયા છે.

- ❑ પહેલાં ઘડા ન હતા, ત્યારે પાણી ભરવા સૌ શું કરતાં હશે ?
- ✓ પહેલાના સમયમાં લોકો ઝાડના મોટા પાન, સૂકાં નાળિયેરની કાછલી અને મરેલા પ્રાણીના ચામડામાંથી બનાવેલ મશક વગેરેનો ઉપયોગ ઘડાની જેમ પાણી ભરવા માટે કરતાં હશે.
- ❑ દુનિયામાંથી બધા ઘડા ગાયબ થઈ જાય તો.....
- ✓ દુનિયામાંથી બધા ઘડા ગાયબ થઈ જાય તો ખૂબ મુશ્કેલી થાય. આપના ઘરમાં આપણે જે પાણી નો સંગ્રહ કરીએ છીએ તે ન થઈ શકે. આપણે નળ દ્વારા સીધુંજ પાણી પીવું પડે. પાણી આપણે ડોલ,કેરબા કે તપેલીમાં ભરવું પડે. આમ ઘણી બધી મુશ્કેલી સર્જાય.

શું તમે જાણો છો ?

વર્ષો પહેલાં એવો સમય હતો જ્યારે લોકો પાસે ઘડા ન હતા. તેઓએ ખોરાક રાંધવાનું અને સંગ્રહ કરવાનું ચાલુ કર્યું. ઘણા પ્રયત્નો અને વિચારો પછી લોકો ઘડા બનાવતા શીખ્યા. શરૂઆતમાં ઘડા પથ્થરો અને માટીમાંથી બનાવાયા હતા. લોકોએ પથ્થરમાંથી ઘડા ખોદકામ કરીને અને પથ્થરને હાથ વડે કોતરીને બનાવ્યા. તેઓએ માટીના ઘડા, માટી ભીની કરી તેના પીંડને હાથ વડે આકાર આપી બનાવ્યા. લોકોએ એવું પણ શોધી કાઢ્યું કે, માટીના ઘડાને સખત બનાવવા આગમાં પકવી શકાય.

માટીના પ્રકાર

રેતાળ માટી

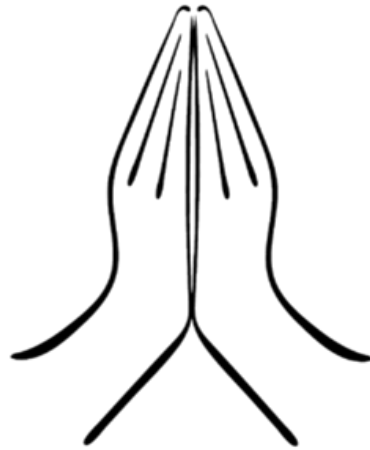
કાંપાળ માટી

ચીકણી માટી

THANKS

FOR WATCHING

